

Наталія БОЙКО

вчитель-методист, вчитель фізики, математики,
Тернопільський академічний ліцей
«Українська гімназія» ім. І.Франка
nataliaboiko77@gmail.com

ПСИХОЛО- ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

*«Справжня освіта полягає не лише в засвоєнні знань,
а у формуванні вміння мислити, аналізувати та застосовувати
набуті знання на практиці».*

Альберт Ейнштейн

Відповідно до Концепції профільного навчання в системі освіти України допрофільна підготовка в основній школі спрямована на професійну орієнтацію учнів та формування умов для усвідомленого вибору напряму профільного навчання у старшій школі. Вона реалізується через курси за вибором, поглиблене вивчення окремих предметів та диференціацію навчання.

Допрофільна підготовка здійснюється в 8–9 класах і забезпечує наступність між основною та старшою школою, сприяє життєвому й професійному самовизначенню учнів, а також передбачає систему психолого-педагогічної, інформаційної та організаційної підтримки. Вона допомагає школярам визначитися з подальшим освітнім маршрутом, реалізувати власні інтереси, нахили та здібності, створює підґрунтя для успішного профільного навчання.

Допрофільне самовизначення є важливою умовою саморозвитку та самопізнання учнів. У віці 14–15 років школярі здатні аналізувати власні інтереси й здібності з урахуванням соціальних, сімейних і особистісних чинників. За потреби до цього процесу залучається психологічна служба та батьки.

Упровадження допрофільного навчання сприяє розвитку пізнавальної активності, формуванню мотивації до навчання, розвитку критичного мислення й творчих здібностей учнів. Освітній процес орієнтується на активну взаємодію учасників, розв'язання практичних і компетентнісних завдань, застосованих у повсякденному житті, а також на формування ключових компетентностей особистості.

Ефективність допрофільної підготовки передбачає аналіз навчальних досягнень учнів, проведення психологічної діагностики та моніторинг освітніх потреб з метою створення груп і класів за інтересами.

На етапі допрофільної підготовки важливо дотримуватися принципів варіативності, доступності, диференціації та наступності між допрофільною і профільною освітою. Освітній процес має бути гнучким, зорієнтованим на виявлення здібностей учнів і прогнозування їхнього подальшого освітнього вибору.

Створення умов для самореалізації учнів здійснюється через різні форми допрофільної діяльності: поглиблене вивчення предметів, курси за вибором, роботу в гуртках і наукових товариствах, участь у конкурсах, олімпіадах та заходах МАН. Такі форми сприяють формуванню стійкого інтересу до предмета, розвитку відповідних компетентностей і професійної орієнтації.

Останніми роками в освітньому просторі України активно розвивається STEAM-освіта. Учні ліцею успішно реалізують себе у STEM-проектах, де навчаються знаходити практичні рішення, працювати в команді, розвивати критичне мислення та застосовувати знання в реальних життєвих ситуаціях.

Важливу роль у реалізації допрофільного навчання відіграють гімназії та ліцеї. У Тернопільському академічному ліцеї допрофільна підготовка здійснюється на основі сучасних освітніх технологій із використанням STEM-, SMART- та інтерактивних підходів, а також проектної діяльності.

Допрофільна освіта в закладі забезпечує поглиблене й розширене вивчення освітніх галузей за рахунок варіативної складової навчального плану та додаткових курсів, що створює умови для свідомого вибору профілю навчання у старшій школі.

Учителі ліцею активно співпрацюють, маючи змогу проводити інтегровані уроки з фізики, хімії, географії, математики та інформатики. Такі уроки спрямовані на встановлення міжпредметних зв'язків і формування цілісного уявлення про процеси, що відбуваються в навколишньому світі.

Інтегровані уроки сприяють підвищенню мотивації навчання, розвитку мовлення, уміння аналізувати, порівнювати й узагальнювати інформацію, а також формуванню цілісної наукової картини світу. Їхня структура відзначається чіткістю, логічною взаємозумовленістю етапів та високою інформативністю.

Допрофільна підготовка є сприятливим середовищем для виявлення, визнання та розвитку здібностей дітей за певним напрямом. Саме акцент на природничі науки робить учнів активними та мотивує їх до позаурочної діяльності у Клубі молодого винахідника Тернопільського академічного ліцею «Українська гімназія» ім. І. Франка. Лише за півтора року організованої діяльності учасники КМВ (учні 7–9 класів) досягли вагомих результатів у межах міста, області, України, а також презентували власні роботи під час польсько-українських освітніх зустрічей. Серед найбільш значущих результатів діяльності Клубу молодого винахідника можна виокремити:

- 7 квітня 2025 року – участь учнів в онлайн-зустрічі з польськими колегами КМВ (обмін досвідом, презентація учнівських робіт);
- 12 квітня 2025 року – участь у з'їзді КМВ «Наука без меж: інновації, що наближають нас до зірок» (Боярський академічний ліцей «Гармонія», Київська область);

- 31 травня 2025 року – участь у Наукових пікніках;

- 7 жовтня 2025 року – обласний етап Всеукраїнського біологічного форуму учнівської та студентської молоді «Дотик природи» (I та II місця);

- 17 жовтня 2025 року – відбірковий тур Всеукраїнського біологічного форуму «Дотик природи» у місті Києві;

– 19 листопада 2025 року – очний тур Всеукраїнського біологічного форуму «Дотик природи» у місті Києві (II та III місця);

– 27-29 листопада 2025 року участь у Міжнародному форумі КМВ у місті Варшава (Польща), де педагог-наставник був відзначений дипломом Центру науки «Коперник».

Тісний міжпредметний зв'язок фізики, хімії та географії на заняттях клубу сприяє систематизації знань, формуванню дослідницьких умінь і навичок проведення експериментів. Під час роботи над проектами учні навчаються презентувати результати власної діяльності — від формулювання теми, мети та добору обладнання до аналізу результатів і формулювання висновків. Командна робота створює умови для активної практичної діяльності та поглибленого вивчення природничих наук.

Робота в середовищі допрофільної підготовки відіграє важливу роль у свідомому виборі подальшого освітнього шляху ліцеїстів. Особливо це простежується через діяльність Клубу молодого винахідника, де учні мають можливість не лише здобувати знання, а й застосовувати їх у практичній, дослідницькій діяльності.

Залучення ліцеїстів до експериментів, проектної роботи, міжпредметних досліджень сприяє формуванню в них інтересу до певних галузей знань та допомагає краще усвідомити власні нахили й можливості. Саме в процесі такої діяльності учні поступово визначаються з напрямом, який стає для них найбільш близьким і зрозумілим.

Показовими є результати вибору профілю учасниками Клубу молодого винахідника серед дев'ятикласників команди 2024–2025 навчального року. П'ятдесят відсотків з них обрали математичний профіль навчання у 10 класі, сорок відсотків — філологічний, і десять відсотків — історичний.

Важливу роль у цьому виборі відіграла математика як універсальний інструмент для дослідницької діяльності. Саме вона стала основою для аналізу результатів експериментів, побудови моделей, узагальнення спостережень і формування логічного мислення. Таким чином, допрофільна підготовка в межах діяльності Клубу молодого винахідника не лише розширює кругозір учнів, а й реально впливає на їхній професійний та освітній вибір.

Таким чином, природничо-математична освіта в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного часу, набуває особливої значущості, оскільки формує в учнів усвідомлене ставлення до знань як необхідного інструменту для розв'язання реальних життєвих завдань. Поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, розвиток логічного мислення та дослідницьких умінь забезпечують високий рівень навчальних досягнень, унаслідок чого учні ліцею демонструють високі результати у Всеукраїнських олімпіадах I–III етапів, предметних конкурсах «Кенгуру», «Левеня» та захистах науково-дослідницьких робіт МАН. Реалізація такого підходу сприяє підготовці конкурентоспроможних випускників, здатних до подальшого навчання, самореалізації та успішної адаптації в сучасному динамічному світі.